

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

การใช้ประโยชน์ของโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานในพื้นที่จังหวัดยโสธร

Utilization of Water Resources in Paddy Fields Outside Irrigated Area Project in Yasothon Province

สัมฤทธิ์ ไกรยหนู (Samrit kaiyanooch)¹ เบนจมาศ อยู่ประเสริฐ (Benchamas Yooprasert)² บำเพ็ญ เขียวหวาน (Bumpen Keowan)³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพพื้นฐานด้านสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร 2) สภาพพื้นที่การเกษตรของเกษตรกร 3) ความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ 4) ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมและความพึงพอใจของเกษตรกรต่อผลการดำเนินงานโครงการ 5) การใช้ประโยชน์ของโครงการ และ 6) ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ประชากรที่ศึกษา คือ เกษตรกรที่ได้รับการสนับสนุนและเข้าร่วมโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน ในพื้นที่จังหวัดยโสธร ปี 2559 จำนวน 900 ราย กำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.08 ได้จำนวน 133 ราย สุ่มตัวอย่างแบบง่าย เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า (1) เกษตรกรส่วนมากเป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 52.09 ปี ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกสถาบันการเกษตร และมีพื้นที่การเกษตรเป็นของตนเอง เกือบทั้งหมดประกอบอาชีพทำนา โดยมีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 3.5 คน ขนาดพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 18.04 ไร่ และรายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ย 53,567.67 บาท ร้อยละ 66.92 ใช้ทุนตัวเองในการทำเกษตร (2) สภาพพื้นที่ทำการเกษตร เกษตรกร ร้อยละ 45.9 ชนิดของดินบริเวณแหล่งน้ำในไร่นาเป็นดินร่วนปนทราย ความอุดมสมบูรณ์น้อย ระดับที่ตั้งของแหล่งน้ำในไร่นาเมื่อเทียบกับผิวน้ำ ร้อยละ 72.93 เป็นที่ลุ่ม แหล่งน้ำทั้งหมดสามารถกักเก็บน้ำได้ (3) เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินโครงการในระดับมาก โดยเกษตรกรมีความรู้มากในประเด็น ถ้าแหล่งน้ำในไร่นามีความสามารถในการกักเก็บน้ำดี จะทำให้สามารถเพิ่มพื้นที่การเกษตรหรือเพิ่มกิจกรรมการเกษตรได้ รองลงมาความรู้ในประเด็น พื้นที่ดำเนินการโครงการต้องเป็นพื้นที่นอกเขตชลประทานเท่านั้น (4) เกษตรกรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมและความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงานโครงการระดับมากที่สุดในด้านสภาวะแวดล้อม ได้แก่ ประเด็น นโยบายในการเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำในไร่นา และวัตถุประสงค์ของโครงการ (5) การใช้ประโยชน์หลังการดำเนินโครงการ เกษตรกรส่วนมากใช้ประโยชน์ในการปลูกข้าวมากที่สุด รองลงมาใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชฤดูแล้ง (6) เกษตรกรทั้งหมด มีปัญหาในระดับน้อย โดยมีปัญหาในประเด็น การประชาสัมพันธ์โครงการยังไม่ทั่วถึงมากที่สุด รองลงมามีปัญหาในประเด็นการสำรวจและรวบรวมรายชื่อเกษตรกรที่ต้องการเข้าร่วมโครงการมีความล่าช้า ทั้งนี้เกษตรกรมีข้อเสนอแนะว่า 1) ควรมีการประชาสัมพันธ์โครงการให้ทั่วถึง 2) ยากให้ปัจจัยที่ได้รับมีความสอดคล้องกับโครงการ 3) การสำรวจและรวบรวมรายชื่อควรให้คำนึงถึงเกษตรกรที่มีความจำเป็นมาก่อน

คำสำคัญ แหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน การใช้ประโยชน์แหล่งน้ำ แนวทางการส่งเสริมการเกษตร จังหวัดยโสธร

¹ นักศึกษาหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช sk.26@hotmail.com² รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช agashben@stou.ac.th³ รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช agaskbum@stou.ac.th

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

Abstract

The objectives of this research were to study 1) basic social and economic conditions of farmers, 2) agricultural land condition of farmers, 3) knowledge of farmers about the project operations, 4) opinions on the appropriateness and satisfaction of farmers to the performances of the project, 5) extension guidelines of the project utilization and 6) problems and recommendations of farmers who participated in the project. Population of the study was 900 farmers who had received support and participated in water resources in paddy fields outside the irrigated area project in Yasothon province in the year 2016. The sample size of 133 participants was determined by using Taro Yamane formula with the error level of 0.08 and simple random sampling method. Data were collected through interview and analyzed by using statistics, including mean, maximum value, minimum value, and standard deviation. The research found out that (1) Most of the farmers were male with the average age of 52.09 years old and was also members of agricultural institution and owned the farming area. Almost all of them were rice farmers. The average labor in the household was 3.5 people with the average land size of 18.04 Rai (1 rai = 1,600 squaremeters) and average income from agricultural sector was 53,567.67 Baht, 66.92% used their own funding for agriculture work. (2) Agricultural land condition: 45.9% of farmers had the type of land in the area of water resources for paddy fields as a sandy loam with low fertility condition. The location level of water resources compared with the paddy fields: 72.93% was in the lowland area. All of the water resources could be restored. (3) Most of the farmer had knowledge of the operations of the project at a high level. They had high knowledge about the fact that if the water resources in the paddy field could effectively be restored the water then it could increase the agricultural area or agricultural activities for farmers. Second to that was the knowledge about the operational area. It had to be outside the irrigated area only. (4) Farmers' comments about the appropriateness and satisfaction towards the performance of the project at the highest level in the topic of environmental condition such as the policy in increasing water resources in the paddy fields and the objectives of the project. (5) Most of the farmers utilized it through rice production at the most, and the second one was utilized in dry-season crops. (6) All of the farmers had a low level of problems about the promotion of the project as it might not be widely-spreaded. The second one was the problem about the survey and name collection of farmers who wanted to participate in the project but were delayed. Some suggestions from farmers included: 1) there should be a more thorough promotion of the project, 2) they wanted to receive the factors which related to the project 3) for the survey and name collection, they should prioritize farmers with more necessity.

Keywords: Water resources in paddy fields outside irrigated area, Utilization of water resources, Agricultural extension guideline Yasothon Province

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

บทนำ

โครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน เป็นโครงการที่ให้ความช่วยเหลือเกษตรกร เพื่อลดปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำ ซึ่งการพัฒนาแหล่งน้ำตามศักยภาพของพื้นที่จึงนับเป็นความจำเป็นเร่งด่วน และการขุดแหล่งน้ำในไร่นาในพื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกร โดยเน้นในพื้นที่นอกเขตชลประทาน เพื่อให้มีเกษตรกรมีแหล่งน้ำใช้ในพื้นที่ทำการเกษตร ให้มีการกระจายไปทั่วพื้นที่ที่ขาดแคลนน้ำ โดยจะต้องเป็นแหล่งน้ำที่มีประสิทธิภาพ สามารถกักเก็บน้ำให้ปริมาณน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตรและการดำรงชีพของเกษตรกรแต่ละรายในช่วงฝนทิ้งช่วง ตลอดจนทำให้เกิดความชุ่มชื้นในดิน เพื่อให้เกษตรกรสามารถทำการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อลดปัญหาภัยแล้งซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการทำการเกษตรของประเทศอีกต่อไป อันจะส่งผลให้สภาพความเป็นอยู่ในด้านต่างๆ ของเกษตรกรให้ดีขึ้น

สถานีพัฒนาที่ดินยโสธรได้รับการจัดสรรงบประมาณ โครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานปีงบประมาณ 2559 จำนวน 900 บ่อ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานจะได้รับการขุดสระน้ำความจุ 1,260 ลูกบาศก์เมตร ในการดำเนินงานในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา แหล่งน้ำในไร่นาที่ขุดแล้วสามารถเก็บกักน้ำได้ดีหรือไม่ และเกษตรกรนำน้ำไปใช้ประโยชน์อย่างไรบ้าง เพื่อให้แหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานที่เกษตรกรได้รับการจัดสรรแล้วถูกใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และคุ้มค่ากับงบประมาณที่จัดสรรลงมา

จึงได้ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการใช้ประโยชน์ของโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน ในพื้นที่จังหวัดยโสธร ว่าเกษตรกรนำน้ำจากแหล่งน้ำไปใช้ประโยชน์ในด้านใดบ้าง ปริมาณน้ำที่มีเพียงพอต่อการเพาะปลูกหรือไม่ เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการใช้น้ำในการเพาะปลูกเพียงใด และมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับโครงการ รวมไปถึงปัญหาและอุปสรรคของโครงการ เพื่อหาแนวทางการส่งเสริมการใช้ประโยชน์ของโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน ในพื้นที่จังหวัดยโสธร ตลอดจนเพื่อที่จะได้ทราบถึงความคุ้มค่าของโครงการ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานโครงการครั้งต่อไป

วัตถุประสงค์ (และกรอบแนวคิด)

1. ศึกษาสภาพพื้นฐานด้านสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรในโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานในจังหวัดยโสธร
2. ศึกษาสภาพพื้นที่การเกษตรของเกษตรกรในโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน
3. ศึกษาความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการดำเนินโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน
4. ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมและความพึงพอใจของเกษตรกรต่อผลการดำเนินงานโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน
5. ศึกษาการใช้ประโยชน์ของโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน
6. ศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) ประชากรที่ศึกษา คือ เกษตรกรที่ได้รับการสนับสนุนและเข้าร่วมโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน ในพื้นที่จังหวัดยโสธร ปี 2559 จำนวน 900 ราย กำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.08 ได้จำนวน 133 ราย สุ่มตัวอย่างแบบง่าย เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 6 ตอน คือ (1) สภาพพื้นฐานด้านสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรในโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน (2) สภาพพื้นที่การเกษตรของเกษตรกร (3) ความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการดำเนินโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน (4) ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมและความพึงพอใจของเกษตรกรต่อผลการดำเนินงานโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน (5) การใช้ประโยชน์หลังการดำเนินโครงการแหล่งน้ำในไร่นา นอกเขตชลประทาน (6) ปัญหาและข้อเสนอแนะที่เกิดขึ้นจริงของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลส่วนบุคคล เกษตรกรในโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน ในพื้นที่จังหวัดยโสธร ร้อยละ 51.1 เพศชาย อายุเฉลี่ย 52.09 ปี ส่วนมากจบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 88 เป็นสมาชิกกลุ่มองค์กร ร้อยละ 55.6 เป็นลูกค้ำธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ขนาดพื้นที่ถือครองทางการเกษตรเฉลี่ย 18.04 ไร่ และทั้งหมดมีพื้นที่ถือครองเป็นของตนเอง จำนวนสมาชิกในครัวเฉลี่ย 4.74 คน มีจำนวนแรงงานภาคการเกษตรในครัวเรือนเฉลี่ย 3.5 คน และเกือบทั้งหมดประกอบอาชีพทำนา รายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ย 53,567.67 บาท ร้อยละ 66.92 ใช้ทุนตัวเองในการทำการเกษตร

2. สภาพพื้นที่ทำการเกษตร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 45.9 มีสภาพพื้นที่เป็นดินร่วนปนทราย ดินมีความอุดมสมบูรณ์น้อย ร้อยละ 72.93 มีระดับที่ตั้งของแหล่งน้ำในไร่นาเป็นที่ลุ่ม แหล่งน้ำทั้งหมดสามารถกักเก็บน้ำได้ และทั้งหมดไม่มีที่พักอยู่บริเวณแหล่งน้ำในไร่นา

3. ความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการดำเนินโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน พบว่า ในด้านสภาวะแวดล้อม เกษตรกรส่วนมาก ร้อยละ 99.2 มีความรู้ในประเด็น โครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานเป็นนโยบายของกรมพัฒนาที่ดิน รองลงมาที่มีความรู้ในประเด็น พื้นที่ดำเนินการโครงการต้องเป็นพื้นที่นอกเขตชลประทานเท่านั้น ด้านปัจจัยนำเข้า เกษตรกรส่วนมาก ร้อยละ 70.7 มีความรู้ในประเด็น ผู้ที่เข้าร่วมโครงการนอกจากจะได้รับสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐแล้วยังจะได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่องการใช้ปุ๋ยและได้รับปัจจัยการผลิตด้วย ด้านกระบวนการดำเนินการ เกษตรกรส่วนมาก ร้อยละ 97.7 มีความรู้ในประเด็น ผู้ที่สนใจสมัครเข้าร่วมโครงการสามารถยื่นใบสมัครด้วยตัวเองที่สถานีพัฒนาที่ดินทุกแห่งหรือสมัครผ่านเว็บไซต์กรมพัฒนาที่ดินก็ได้ และด้านผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ เกษตรกรส่วนมาก ร้อยละ 100 มีความรู้ในประเด็น ถ้าแหล่งน้ำในไร่นามีความสามารถในการกักเก็บน้ำดี จะทำให้สามารถเพิ่มพื้นที่การเกษตรหรือเพิ่มกิจกรรมการเกษตรได้

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมและความพึงพอใจของเกษตรกรต่อผลการดำเนินงานโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน

4.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมต่อผลการดำเนินงานโครงการ พบว่า ในด้านสภาวะแวดล้อม เกษตรกรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมต่อผลการดำเนินงานโครงการในประเด็น นโยบายในการเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำในไร่นามากที่สุด ด้านปัจจัยนำเข้า เกษตรกรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมต่อผลการดำเนินงานโครงการในประเด็น งบประมาณในการดำเนินโครงการ มากที่สุด ด้านกระบวนการดำเนินการ เกษตรกรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมต่อผลการดำเนินงานโครงการในประเด็น การควบคุมติดตามและประเมินผลโครงการของเจ้าหน้าที่ มากที่สุด ด้านผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ ในส่วนของผลผลิต เกษตรกรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมต่อผลการดำเนินงานโครงการในประเด็น รูปแบบและขนาดของแหล่งน้ำในไร่นา ขนาด 1,260 ลบ.ม. ตรงตามเงื่อนไขของโครงการ มากที่สุด และด้านผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการในส่วนของผลลัพธ์ เกษตรกรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมต่อผลการดำเนินงานโครงการในประเด็น ผลผลิตด้านการเกษตรเพิ่มขึ้น มากที่สุด

4.2 ความพึงพอใจของเกษตรกรต่อผลการดำเนินงานโครงการ พบว่า ด้านสภาวะแวดล้อม เกษตรกรมีความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงานโครงการในประเด็น นโยบายในการเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำในไร่นา มากที่สุด ด้านปัจจัยนำเข้า เกษตรกรมีความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงานโครงการในประเด็น งบประมาณในการดำเนินโครงการ มากที่สุด ด้านกระบวนการดำเนินการ เกษตรกรมีความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงานโครงการในประเด็น การควบคุมติดตามและประเมินผลโครงการของเจ้าหน้าที่ มากที่สุด ด้านผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการในส่วนของผลผลิต เกษตรกรมีความพึงพอใจต่อผลการดำเนินงานโครงการในประเด็น รูปแบบและขนาดของแหล่งน้ำในไร่นา ขนาด 1,260 ลบ.ม. ตรงตามเงื่อนไขของโครงการ มากที่สุด และด้านผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการในส่วนของผลลัพธ์ เกษตรกรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจของเกษตรกรต่อผลการดำเนินงานโครงการในประเด็น ความสามารถในการกักเก็บน้ำของแหล่งน้ำในไร่นา มากที่สุด ดังรายละเอียด ในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย การแปรผล และการจัดลำดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมต่อผลการดำเนินงานโครงการ

(n = 133)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสม (เห็นด้วย)	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	การจัดลำดับ
ด้านสภาวะแวดล้อม	4.37	มากที่สุด	1
ด้านปัจจัยนำเข้า	4.12	มาก	3
ด้านกระบวนการดำเนินการ	4.07	มาก	4
ด้านผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ	4.14	มาก	2
ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	การจัดลำดับ
ด้านสภาวะแวดล้อม	4.18	มาก	1
ด้านปัจจัยนำเข้า	3.86	มาก	4
ด้านกระบวนการดำเนินการ	3.88	มาก	3
ด้านผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ	3.98	มาก	2

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

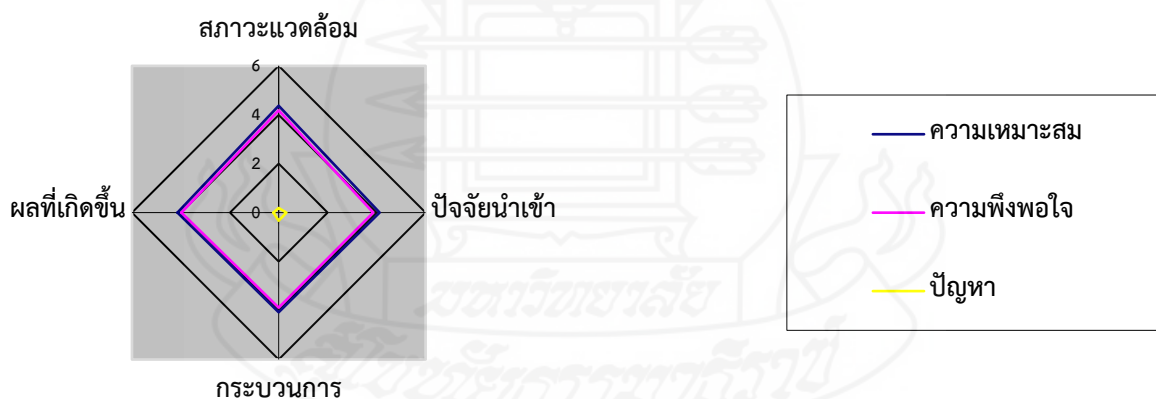
The 8th STOU National Research Conference

5. การใช้ประโยชน์หลังการดำเนินโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน พบว่า เกษตรกรในโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน ในพื้นที่จังหวัดยโสธร มีการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำในไร่นาในด้านการปลูกข้าวมากที่สุด รองลงมาคือด้านการปลูกพืชฤดูแล้ง ด้านการปลูกผัก ด้านการประมง ด้านการเลี้ยงสัตว์ และด้านการอุปโภค-บริโภค ตามลำดับ

6. ปัญหาและข้อเสนอแนะที่เกิดขึ้นจริงของเกษตรกรและปัญหาการดำเนินการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน พบว่า เกษตรกรในโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานทั้งหมดมีปัญหาในระดับน้อย โดยด้านสถานะแวดล้อม เกษตรกรมีปัญหามากที่สุดในประเด็น วัตถุประสงค์โครงการยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ทำการเกษตร ด้านปัจจัยนำเข้า เกษตรกรมีปัญหามากที่สุดในประเด็น องค์ความรู้เรื่องการใช้ประโยชน์แหล่งน้ำที่ได้รับยังไม่เพียงพอต่อการนำไปใช้จริง ด้านกระบวนการดำเนินโครงการ เกษตรกรมีปัญหามากที่สุดในประเด็น การประชาสัมพันธ์โครงการยังไม่ทั่วถึง ด้านผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ ในส่วนของผลผลิต เกษตรกรมีปัญหามากที่สุดในประเด็น คุณภาพน้ำไม่เหมาะสมในการทำ การเกษตร และด้านผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ ในส่วนของผลลัพธ์ เกษตรกรมีปัญหามากที่สุดในประเด็น การกักเก็บน้ำของแหล่งน้ำในไร่นาได้ผลไม่เต็มที่

ทั้งนี้เกษตรกรมีข้อเสนอแนะว่า 1) ควรมีการประชาสัมพันธ์โครงการให้ทั่วถึง 2) อยากให้ปัจจัยที่ได้รับมีความสอดคล้องกับโครงการ 3) การสำรวจและรวบรวมรายชื่อควรให้คำนึงถึงเกษตรกรที่มีความจำเป็นมากก่อน

สรุป ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมและความพึงพอใจของเกษตรกรต่อผลการดำเนินงานโครงการ ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นจริงของเกษตรกรในโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน ในพื้นที่จังหวัดยโสธร ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมและความพึงพอใจของเกษตรกรต่อผลการดำเนินงานโครงการ และปัญหาที่เกิดขึ้นจริงของเกษตรกรในโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการใช้ประโยชน์ของโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน ในพื้นที่ จังหวัดยโสธร มีสิ่งที่ควรอภิปรายดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า เกษตรกรในโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานทั้งหมด มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เป็นของตัวเอง ซึ่งสอดคล้องกับ กรมพัฒนาที่ดิน (2558, น.5) พื้นที่เข้าร่วมโครงการต้องเป็นพื้นที่ทำการเกษตรที่เกษตรกร เป็นเจ้าของและมีเอกสารสิทธิ์ สรุปว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีคุณสมบัติตามเงื่อนไขโครงการ

2. สภาพพื้นที่การเกษตรของเกษตรกร พบว่า ส่วนใหญ่พื้นที่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเป็นดินร่วนปนทราย ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ สอดคล้องกับ ไส้จันทน์ ตั้งภูมิ (2551, น.74) พบว่า พบว่าประเภทชนิดของดินรอบบริเวณแหล่งน้ำใน ไร่นา เป็นดินร่วนปนทรายร้อยละ 51.0 ความอุดมสมบูรณ์ของดินบริเวณรอบแหล่งน้ำในไร่นา ดินมีความอุดมสมบูรณ์น้อย ร้อยละ 77.9 เช่นเดียวกับ ทวีชัย ภูมิสาขา (2541, น.81) พบว่า เกษตรกรในโครงการสนับสนุนแผนการผลิตของเกษตรกร จังหวัดยโสธร ซึ่งใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาของเกษตรกร พืชที่ปลูกบริเวณรอบสระน้ำ ให้ผลผลิตได้ไม่เต็มที่ เนื่องจากดิน มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ

3. ความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการดำเนินโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน พบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วม โครงการแหล่งน้ำในไร่นายังมีความรู้ในระดับปานกลางในด้านปัจจัยนำเข้า คือประเด็น ผู้ที่เข้าร่วมโครงการนอกจากจะได้รับ สนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐแล้วยังได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่องการใช้ปุ๋ยและได้รับปัจจัยการผลิตด้วย สอดคล้องกับ นงนุช ศรีพุ่ม (2550, น. 96) พบว่า เกษตรกรยังมีความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลางเกี่ยวกับการจะได้รับความรู้เรื่องการใช้ ประโยชน์จากแหล่งน้ำเพิ่มเติมจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐหลังการดำเนินโครงการเสร็จสิ้น

4. การใช้ประโยชน์หลังการดำเนินโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน พบว่า เกษตรกรมีการใช้ประโยชน์ แหล่งน้ำในไร่นาในระดับมากที่สุดเกือบทุกด้าน มีแค่ด้านการอุปโภค-บริโภค ที่เกษตรกรใช้ประโยชน์ในระดับปานกลาง จาก ข้อค้นพบ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีที่อยู่อาศัยอยู่บริเวณแหล่งน้ำในไร่นาจึงทำให้การใช้ประโยชน์ในด้านนี้ไม่เต็มศักยภาพ สอดคล้องกับ ไส้จันทน์ ตั้งภูมิ (2551, น.74) พบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการแหล่งน้ำในไร่นา อำเภอตระการพืชผล จังหวัด อุบลราชธานี ส่วนใหญ่ไม่มีที่พักอาศัยอยู่บริเวณแหล่งน้ำในไร่นา โดยมีระยะทางจากที่พักอาศัยกับแหล่งน้ำในไร่นา 2-3 กิโลเมตร

5. ปัญหาและข้อเสนอแนะที่เกิดขึ้นจริงของเกษตรกร และปัญหาการดำเนินการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำในไร่นา นอกเขตชลประทาน พบว่า ในภาพรวมเกษตรกรมีปัญหาในระดับน้อยและไม่มีปัญหาเลย สอดคล้องกับ วนิดา พานิก (2553, น.72) พบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการใช้ประโยชน์ จากแหล่งน้ำในไร่นาในหลายด้าน ได้แก่ การปลูกพืช ประมง และเลี้ยงสัตว์ โดยมีปัญหาในการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำใน ไร่นาในระดับน้อย และไม่มีเลย

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8

The 8th STOU National Research Conference

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากการศึกษาพบว่า เกษตรกร ร้อยละ 45.9 ดินบริเวณรอบแหล่งน้ำในไร่นามีสภาพเป็นดินร่วนปนทราย ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ เพื่อเป็นการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำและดินบริเวณรอบแหล่งน้ำให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ควรมีการส่งเสริมให้เกษตรกรทำการปรับปรุงบำรุงดินบริเวณรอบแหล่งน้ำในไร่นาก่อนมีการปลูกพืชชนิดต่างๆ เช่น การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยคอก การไถกลบตอซังข้าว หรือการปลูกพืชหมุนเวียน

1.2 ความรู้ของเกษตรกรในบางประเด็นยังอยู่ในระดับปานกลาง เช่น การได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่องการใช้ปุ๋ยและปัจจัยการผลิต เจ้าหน้าที่ควรมีการจัดฝึกอบรมเพื่อถ่ายทอดความรู้เรื่องการใช้ปุ๋ยและปัจจัยการผลิตที่สอดคล้องกับโครงการ หรือมีการจัดศึกษาดูงานในพื้นที่ที่ประสบผลสำเร็จแล้ว เพื่อเป็นแรงจูงใจและเป็นแรงกระตุ้นอีกทางหนึ่งในการใช้ประโยชน์แหล่งน้ำในไร่นาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

1.3 จากผลการวิจัย พบว่า ด้านผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ ในส่วนของผลลัพธ์ เกษตรกรมีปัญหามากที่สุด ประเด็น การกักเก็บน้ำของแหล่งน้ำในไร่นาได้ผลไม่เต็มที่ ในการดำเนินการโครงการต่อไป ควรนำแผนที่ความเหมาะสมสำหรับการสร้างแหล่งน้ำในไร่นามาพิจารณาความเหมาะสม ประกอบการตัดสินใจเลือกพื้นที่ขุดแหล่งน้ำในไร่นา จะช่วยลดปัญหาประสิทธิภาพของดินในการเก็บกักน้ำ และยังได้พื้นที่ที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์อีกด้วย

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาความเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการก่อนและหลังมีสระน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะหลังการเข้าร่วมโครงการแหล่งน้ำในไร่นาแล้ว จึงไม่สามารถเปรียบเทียบกันได้

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาที่ดิน. (2558). คู่มือการดำเนินการโครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน (ปรับปรุงครั้งที่ 1). กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรุงเทพมหานคร.
- ทวีชัย ภูมิสาธา. (2541). การใช้ประโยชน์จากสระน้ำในไร่นาของเกษตรกร ในโครงการสนับสนุนแผนการผลิตของเกษตรกร จังหวัดยโสธร. (ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- นงนุช ศรีพุ่ม. (2550). การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรภายใต้โครงการแหล่งน้ำในไร่นาของเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- ไลซันต์ ตั้งภูมิ. (2551). การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำในไร่นา อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- วนิดา พานิก. (2553). การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กลุ่มวิชาการเพื่อการพัฒนาที่ดิน. สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5. กรมพัฒนาที่ดิน, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.